

3. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд. За заг. ред. С. Калашнікової та В. Лугового. Київ : ДП «НВЦ “Пріоритети”», 2015. 84 с.
4. Лукіна Т. Якість освіти. Енциклопедія освіти. Академія наук України : головн. ред. В. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи : за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : К.І.С., 2004. 128 с.
6. Кондур О.С. Кваліметричні технології в управлінні закладом вищої освіти. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. Вип.33, 2018. С. 105-114.
7. Кондур О.С. Міжнародні модернізації освітніх систем у сфері управління якістю та забезпечення сталості : колективна монографія “Управління системами післядипломної освіти для сталого розвитку” : за заг. редакцією Рідей Н.М. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. 675 с. (с. 129-173).
8. Mykhaylyshyn G, Chervinska I, Kondur O. Teoretyczne oraz metodyczne zasady monitorowania jakości edukacji uniwersyteckiej. Освітній простір України. Вип.14. – 2018. –217-223.

#### References

1. Andrushchenko V. Filozofia osvity XXI stolittia: poshuk prioritativ. Filozofiya osvity. 2005. №1. S. 5-17.
2. Rashkevycz Yu. M. Bolonskyj proces ta nova paradygma vuschoji osvity : monografija. Lviv : Vydavnytvo Lvivskoji polithehniky, 2014. 168 s.
3. Rozvytok systemy zabezpezcennia jakosti vysechoji osvity v Ukrajinі : informacijno-analitycznyj ogliad / Za zag. red. S. Kalashnikovoji ta V. Lugovogo. Kyiv: DP „NVC Priorityty”, 2015. 84 s.
4. Lukina T. Yakist osvity. Entsyklopediya osvity. Academiya Nauk Ukrainy; holov. redactor V. Kremen. Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. 1040 s.
5. Monitoryng yakosti osvity: svitovi dosiahnennya ta ukraïnski perspektyvy. / za zah. red. O. I. Lokshynoyi. Kyiv: KI.S., 2004. 128 s.
6. Kondur O.S. Kvalimetryczni tehnologiji v upravlinni zakladom vysechoji osvity // Visnyk Lvivskogo universytetu. Serija pedagogiczna. V. 33, 2018. S. 105-114.
7. Kondur O.S. Miznarodni modernizacija osvitnich system u sferi upravlinnia jakistiu ta zabezpezcennia stalosti. Kolektyvna monografija : za zah. red. Ridej N.M. Kyiv: Vud. NPU im. Dragomanova, 2018. S. 129-173.
8. Mykhaylyshyn G, Chervinska I, Kondur O. Teoretyczne oraz metodyczne zasady monitorowania jakości edukacji uniwersyteckiej // Osvitnij prostir. Vyp. 14, 2018. S.217-223.

Одержано статтю: 6.03.2019

Прийнято до друку: 29.03.2019

УДК 378: 7.02

DOI: 10.15330/esu.15.104-110

**Микола Пригодін,**

старший викладач, член Національної спілки дизайнерів України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (м. Харків, Україна)

**Mykola Pryhodin,**

Senior lecturer, member of the National Union of Designers of Ukraine, Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda

(Kharkiv, Ukraine)

*russaguila1769@gmail.com*

## ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

## THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF CREATIVE ABILITIES FORMING OF THE FUTURE TEACHER OF FINE ARTS IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL ACTIVITY

*У статті висвітлено теоретико-практичні аспекти формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі педагогічної діяльності. Формування творчих умінь обумовлено використанням низки наукових методів:*

дослідний, дедуктивний, проблемний, “деконструкції,” біонічний із урахуванням педагогічних принципів, а саме: оволодіння творчою майстерністю, художня інтуїція і фантазування, поліхудожня творча взаємодія, рефлексія самооцінки, наявність оптимальних педагогічних умов у контекст вітчизняної та європейської інтеграції, тобто взаємодії задля розширення меж співпраці, як-от: національний менталітет, навчально-методичне забезпечення, аналіз твору шляхом синтезу, рефлексія оцінювання індивідуальних творчих умінь, визнання художньо-педагогічних цінностей. Специфіку образотворчого мистецтва обумовлюють наступні чинники: опанування художньою майстерністю у поєднанні з вивченням українських традицій, художніх скарбів й потужної спадщини образотворчого мистецтва; ознайомлення з історичними витоками шляхом дослідження творів вітчизняних і зарубіжних митців; самостійне виконання навчальних й творчих завдань; участь у олімпіадах і творчих виставках.

В епоху гуманітарно-технічного прогресу студентська молодь починає розглядати себе як творця. Досліджувану тему представлено в аспекті формування нового типу творчої особистості вчителя, який збагачення його ж творчими вміннями і сформованою готовністю до художньо-педагогічної діяльності.

**Ключові слова:** творчі вміння, вчитель образотворчого мистецтва, художні цінності, педагогічні: принципи, умови, європейська інтеграція.

*The article covers theoretical and practical aspects of the formation of creative skills of the future teacher of fine arts in the process of pedagogical activity. Formation of creative abilities is due to the use of scientific defining pedagogical methods: experimental, deductive, problem, "deconstruction," bionic taking into account the optimal pedagogical principles: mastering creative skill, artistic intuition and fantasy, polyphysical creative interaction, reflection of self-esteem, availability of optimal pedagogical conditions in the context of domestic and European integration, that is, interaction, expansion of the boundaries of cooperation, such as:*

*national mentality, teaching and methodological support, analysis of the work through synthesis, reflection on the assessment of their own creative skills, the production of artistic and pedagogical values. The specificity of fine arts is due to: mastering the artistic skills of our time, combining with the study of Ukrainian traditions, artistic treasures and a powerful heritage in fine arts, acquaintance with historical sources, researching works of domestic and foreign artists, as well as the independence of the performance of educational tasks, participation in olympiads, creative exhibitions – a pledge of forming their own creative skills.*

*In our era of humanitarian and technological progress, the student is freed from the cloud of miracles and begins to consider himself as the creator. The topic under study is covered in the aspect of forming a new creative type of teacher as a creative person, enriching his own creative skills, preparing a professional teacher for artistic and pedagogical activity, and, therefore, finding a solution to the problem of forming creative abilities, revealing their multifaceted functions, namely, the phenomenon of "creative skills" in the context of European and world educational integration.*

*The study of artistic and pedagogical activity gave impetus to the introduction of effective poly-artistic functions of each creative skill, which enriched the content-figurative aspect, various artistic and constructive forms of the image). At the same time, an algorithm for determining each creative skill with their multifaceted artistic and aesthetic functions (color shades, proportional relationships, rhythm, contrasts and nuances, harmonious integrity, emotions, mood, imagery) is developed. Consequently, each creative skill performs several functions, because one function can not be performed neither a composition nor a work, therefore, of course, it is necessary to develop polychaed functions of each creative skill. For experimental and experimental work, we have developed, respectively, the logic of artistic and pedagogical activity of eight creative skills – optimally for the teacher of fine arts (OBM). The teacher's creative skills are realized in artistic and pedagogical activities, also helping students*

*form their creative skills through which artistic values are reproduced. Folk art is recognized in the world as a high educational ideal, which is demonstrated by artistic exhibitions abroad.*

**Key words:** *creative skills, teacher of fine arts, artistic values, pedagogical: principles, conditions, European integration.*

**Постановка проблеми.** порушена проблема є актуальною, і попри здійснені дослідження, а саме – її теоретико-практичні аспекти щодо формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва (ОБМ), ще не сповна представлені в педагогічній теорії та практиці. З-поміж індивідуальних якостей творчої особистості, на думку науковців, важливе місце посідають певні вміння, якими слід оволодіти майбутньому вчителю, задля того, щоб забезпечити ефективну педагогічну діяльність. *Завдання викладача ЗВО полягає у тому, щоб роз'яснити студентам закономірності побудови предмета, який існує об'єктивно і незалежно від нашого відчуття, збагатити знання про нього сформувавши вміння й навички під час виконання завдань.*

**Мета статті** – висвітлити теоретико-практичні аспекти формування якісних творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі навчання у ЗВО.

**Аналіз останніх досліджень.** Творчість і творчі вміння досліджували науковці і педагоги, насамперед, В.Андреев, Є.Антонович [1], З. Болтарович [2] В.Костенко, Л.Макрідіна, С.Сисоєва [5], та ін. Водночас, методологію означених нами аспектів вони досліджували на кращих творах вітчизняних та зарубіжних митців. А саме: С.Васильківського, М.Пимоненка, О.Мурашка, Т.Яблонської, І.Марчука; імпресіоністів, як нової “революційної течії” в мистецтві: К.Моне, О.Ренуара, Е.Дега у контексті українського національного відродження.

**Виклад основного матеріалу і результати.** У психологічному словнику визначено вміння як засвоєний суб'єктом спосіб виконання теоретико-практичних аспектів на основі знань, навичок і життєвого досвіду. Їх виокремлюють три групи – загальні, творчі й спеціальні. Поняття “творчі вміння” тлумачать як можливість успішно виконувати трудову діяльність або дії, причому оригінальним, унікальним способом, виявляючи інновації та винахідливість, що є найвищим рівнем досконалості. Її зумовлює додержання методологічних підходів, а саме: “від загального до часткового” і “від часткового до загального”. Концепцію формування творчих умінь представлено дослідниками як сукупність матеріальних, духовних, інтелектуальних, цінностей художньої культури із використанням спадщини українського народу, має бути цілеспрямованим, обґрунтованим, технологічно забезпеченим процесом. Студентів слід навчити технологій художньої майстерності: малювати, писати картину, ліпити, виконувати комп'ютерну графіку тощо. Закладу вищої освіти слід повідомити певний обсяг знань, сформувавши вміння і навички для діяльності у всіх галузях образотворчого мистецтва. У статті подаємо теоретико-практичні аспекти формування творчих умінь з художніх дисциплін (малюнок, живопис, скульптура, композиція як константи мистецтва) та їх наукове обґрунтування загалом і педагогічних технологій, зокрема.

**Технологія педагогічного малюнку.** Малюнок є основою всіх видів образотворчого мистецтва: графіка, живопис, скульптура. Приміром, досягти успіху в побудові композиції, як ключової дисципліни під час створення художнього твору можливо лише оволодівши професійно малюнком. Його характеризують у двох вимірах: по-перше, як навчальний, пізнавальний, по-друге, як творчий, тобто засіб відображення оригінального й технологічно виконаного виробу чи твору. Виконання

нуючи систематичні навчальні вправи, скажімо, лінійно-конструктивний малюнок чи довгостроковий з тональною проробкою об'єкт, студент оволодіває фаховою майстерністю, високим ремісництвом, широко використовує зображувально-виразні засоби та їхні можливості. Відповідно розкриваються теоретичні та практичні аспекти формування творчих умінь, завдяки яким будемо виконувати, скажімо, малюнок вази *зображувально-виразними засобами*: лініями, штрихами, тоном, законами перспективи: лінійної та повітряної, відтворюючи конструкцію, об'єм, пластику, матеріальність, гармонійну цілісність, схожість й художню образність, що і є обґрунтуванням технології.

**Технологія педагогічного живопису.** Її сутність полягає у вивченні принципів й закономірностей використання акварельного, олійного та акрилового живопису в практичній роботі, що дозволяє студентам відтворювати в своїх етюдах, і в інших творах реальну дійсність. Використання різноманітних методів відображення натури, а саме – насиченість кольорового строю, пропорцій, схожості, емоцій персонажів, стану природи, в яких розкриваються секрети майстерності є творчими вміннями. Вони забезпечують реалізацію гармонійно-цілісного аспекту педагогічно-технологічного процесу, а також вирішення художніх образів твору, що відповідає його назві – педагогічний живопис і обґрунтований як інновація.

**Технологія педагогічної скульптури.** Скульптура є одним із видів образотворчого мистецтва, в якому зображення здійснюється в рельєфних і об'ємно-просторових формах, у конструктивному матеріалі та в художніх образах. На її заняттях вивчаються всі засоби гармоніювання композиції, що характерне для художніх дисциплін: статика, динаміка, ритм, контраст, нюанс, пропорції, а також специфічні засоби, як-от: рельєфи (горельєф – високий, барельєф – низький і контррельєф); об'ємна або кругла скульптура притаманна лише для цієї дисципліни фактура й текстура поверхонь, які розкривають секрети пластики в процесі ліплення чи різьблення. Слід зауважити, що скульптурні твори не розфарбовують, а виконують з природного матеріалу і встановлюють здебільшого під “відкритим небом” – мармур, граніт, деревина, бронза, що творить своєрідні технології.

**Композиція** завжди проектує перед студентами низку складних практичних дій, зокрема, принципи й закономірності композиційної структурної побудови твору з урахуванням технологічних прийомів виконання. Скажімо, використання кольорових сполук, обробки різних матеріалів та виготовлення творчого продукту, що потребує винаходу інноваційних технологій. У будь-якому творі – музичному, літературному, зокрема, художньому має бути певний композиційний задум, порядок побудови, в якому щось постає головним, а щось – другорядним, що підпорядковане головному (секрети майстерності). За відсутності задуму, твір розпадається на окремі частини; відсутньою буде цілісність композиції цього твору, це потребує гармонійно-цілісного вирішення, створення змістовних художніх образів, які стверджують про наявність художньо-педагогічного обґрунтування.

**Комп'ютерна графіка.** Сьогодення потребує її якомога ефективного використання при виготовленні рекламних виробів чи, загалом, продукції. Специфіка формування творчих умінь комп'ютерної графіки багатогранна й гнучка, вона забезпечує можливості швидкого та якісного виготовлення друкованої продукції, використання не лише готового шрифту, а й безлічі кольорових сполук,

висвітлення секретів майстерності, тобто її специфіки, побудови оригінальної композиції. Методологію творчих умінь удосконалюють на розроблених теоретико-практичних завданнях із залученням комп'ютерних технологій “Color Draw”, “Photoshop”.

Специфіка навчального процесу зумовлена передусім адаптацією студента в педагогічному колективі, а також індивідуальним, спрямованим на створення творчої особистості способом його підготовки.

**Результат.** Узагальнення всього спектру педагогічного дослідження надає нам підстави для створення організаційно-методичної моделі, яку спрямовано у такі *соціо-культурологічні напрями її реалізації*:

- національна виразність висвітлення культури образотворчого мистецтва;
- інтеграція світових цінностей у процесі навчання;
- набуття емоційно-естетичної та художньо-творчої майстерності.

*Науковими підходами слугували такі:* діалоговий, середовищний, полі-суб'єктний, синергетичний, виставковий, в яких роль учителя як суб'єкта педагогічного процесу передбачає формування творчої особистості.

Водночас, нами визначено низку *педагогічних умов* формування творчих умінь, що обумовлено використанням таких методів. А саме:

1. Дослідний – задля формування та розвитку загальних та індивідуальних умінь в процесі дослідження й цілісного вирішення творчих задач або їхніх складових (якісні творчі уміння за умови зростання складності).
2. Дедуктивний – з метою привчання до послідовності логічної думки, розвитку творчого мислення. Його вплив на систематизацію навчального процесу, оволодіння закономірностями індукції і дедукції з поглиблених умінь є вирішальним.
3. Проблемний – задля ефективного формування творчих умінь. Під час його використання педагог ставить перед студентами творчі завдання і демонструє способи їх розв'язання на прикладах, використовуючи тренінги, “майстер-класи”.
4. “Деконструкція” – (уведено у лексику французьким філософом і культурологом Жаком Деррідом задля висвітлення сучасного розуміння і постійного переосмислювання речей, явищ, стилів і мов) задля відмови від застарілих методик та розширення меж можливого і виходу в ширші наукові простори.
5. Біонічний – з метою трансформації природних форм у художні композиційні формоутворення з урахуванням екологічних та енергозберезувальних технологій відповідно до вітчизняних і зарубіжних стандартів.

У національній доктрині Програми розвитку освіти України обумовлено завдання щодо створення оптимальних педагогічних умов [4]. У сучасних ЗВО слід розглядати визначальною її освітню функцію, яка полягає в підготовці майбутніх учителів до виховної роботи зі школярами. Перелічимо важливі *психолого-педагогічні умови*, які сприяють формуванню творчих умінь студента:

Перша – цілеспрямованість у інтегральному спрямуванні інтелекту, спілкування мовою мистецтва, оперуючи їх образами, що включають три компоненти: аналіз через синтез, самостійність, рефлексію оцінювання умінь.

Друга – наявність у студента нестандартного мислення, системи певних знань, умінь і навичок, а також розвиненої структури психологічних компонентів: уяви, інтуїції, фантазії, інтерпретації.

Третя психолого-педагогічна – національний менталітет з європейським поглядом на цінності, виховання творчої особистості.

Збагатити власні творчі вміння можливо, виконуючи обґрунтований аналіз і синтез творів талановитих світових митців, зокрема, при вивченні кращих творів митців: В.Бородая – монумент “Батьківщина-Мати”, м.Київ, М. Манізер – пам’ятник “Т.Г. Шевченко”, м. Харків, В.Бородая – монумент “Батьківщина-Мати”, м.Київ. Цікавий науковий аналіз українського етносу Закарпаття здійснила З.Болтарович, що викликає зацікавленість етнографічними скарбами українців: національного одягу, вишивки, килимарства, ткацтва. Водночас, необхідно знайомити студентів із джерелами творчої спадщини Національного музею народного мистецтва України; копіювати роботи народних майстрів, зокрема, М. Примаченко, К.Білокур, як виховних ідеалів. Наголошуємо думку проф. Неллі Лисенко про те, що “Виховний ідеал сьогодні пронизують естетичні стратегії, формування творчості, розвиток здібностей засобами народних ремесел і промислів, виховання людини...” [3], і додамо, сформованість творчих умінь. Це приклади національного відродження підкреслював проф. Є.Антонович. Вітчизняне образотворче мистецтво визнане у світі за високий виховний ідеал, що демонструються у художніх виставках закордоння.

Таким чином, аналізуючи погляди науковців щодо формування творчих умінь, з-поміж яких кожне творче вміння виконує декілька функцій, адже однією функцією неможливо виконати а ні композицію, а ні твір, тому природно, не обхідно *розробляти поліхудожні функції кожного творчого вміння. У цьому убачаємо новизну нашого дослідження. Відповідно до методики формування, нами розроблено вісім творчих умінь, наповнених образним змістом і формами зображення (колір, пластика, пропорції, настрій, образність), що є оптимальними для вчителя.*

Для кожного вміння розроблено алгоритм операцій і на цій основі можна його формувати лише у чітко визначених видах педагогічної діяльності. Систематизацію теоретико-практичних знань, навичок, зокрема, творчих умінь, опрацьовано з метою поглиблення фахової компетентності; формування художнього тезаурусу; володіння різними техніками.

На підставі наукового дослідження теоретико-практичних аспектів формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі педагогічної діяльності нами розроблено низку *творчих умінь. Це:*

- прогнозувати гіпотези, поєднуючи художню інтуїцію з аналітичним мистецтвом;
- аналізувати і синтезувати, відображаючи емоції, почуття персонажів, стан природи в гармонійній цілісності твору;
- визначати головне й другорядне, опановуючи майстерністю, відтворюючи художні образи;
- співпрацювати в системі “студент-викладач”, творчо розв’язувати суперечності й рефлексію самооцінки творчих умінь;
- трансформувати біонічні форми в художні формоутворення, проводячи експерименти і досліди;
- застосовувати інноваційні, комп’ютерні технології, виготовляючи еко-енергозберезувальний продукт;
- акумулювати та застосовувати творчий досвід інших;
- реалізовувати творчі вміння вчителя в процесі викладання художніх дисциплін.

Обравши за основний вид художньо-педагогічну діяльність, нами розроблено базові творчі вміння, які є поліхудожніми, ефективними й універсальними. Отож, пропонуємо основні етапи виконання дій під час виконання творчого продукту, використовуючи базові творчі вміння, які є поліхудожніми зі спеціалізації до різних художніх дисциплін. Це такі етапи:

перший – визначення течій (реалізм, авангард, декоративність тощо), загальна композиція й компоновка узагальнених, стилізованих форм, доведених до простих формоутворень (куб, циліндр, коло, овоїд і ін.);

другий – визначення головного, другорядного, характеру форм предметів зображення, аналіз й синтез цілого та складових його частин;

третій – від загального до часткового, об'ємно-конструктивна побудова форм, пропорцій, тональних співвідношень;

четвертий – колірне й пластичне моделювання форми, проробка деталей, вияв схожості, передача емоцій персонажів, настроїв стану природи;

п'ятий – передача матеріальності, побудова гармонійно-цілісної композиції, створення змістовно-образного художнього твору.

**Висновки.** Таким чином, учитель ОБМ самореалізує у художньо-педагогічній діяльності, допомагає учням формувати творчі вміння, завдяки яким вони виконують навчальні завдання, формують художні цінності на уроках образотворчого мистецтва в загальноосвітніх навчальних закладах.

#### Література

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво. Посіб./Є А.Антонович Р.В.Захарчук-Чугай, М.С.Станкевич. – Львів: Світ, 1992. – 270 с., іл.
2. Болтарович З. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст. /З.Болтарович. – Київ: Наукова думка, 1976. – 139 с.
3. Лисенко Н. Educational Ideal of Ukrainian Ethnopedagogies. /Н.Лисенко, кн.1. – Полтава: ПНПУ-2018. С.441-447.
4. Програма розвитку вищої освіти України “Основні засади розвитку вищої освіти України” [Текст] – К., 2008. – Ч.4
5. Сисоева С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.

#### References

1. Antonovych Ye.A., Zakharchuk-Chuhai R.V., Stankevych,M.S.), *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo: navch. posib. dlia stud. P ed. in-tiv.* [The decorative and applied art: tekxtbook for students of pedagogical institutions]. Lviv: Svit, 1992.- 270 c. [in Ukrainian].
2. Boltarovych, Z. *Ukraina v doslidzhenniakh polskykh etnohrafiv XIX st.* [Ukraine in the research of Polish ethnographers of the nineteenth century]: Kyiv: Naukova dumka, 1976.- 139 c. [in Ukrainian].
3. Lysenko N. *Vyhovnyi ideal Ukrainska ethnopedagogica* [Educational Ideal of Ukrainian Ethnopedagogies] – Poltava:PNPU-2018. P.441-447. [in Ukrainian]. [The Ukrainian embroidery]: Kyiv: Lybid, 2002.-160 c.: [in Ukrainian].
4. Programa rozvytku vishoi osvity Ukrainy “*Osnovni zasady rozvytku vishoi osvity Ukrainy*” [Development of higher educatson in Ukraine. *The main features of development of higher education of Ukraine*]. Kyiv: 2008. Ch.4. [in Ukrainian].
5. Sysoeva, S.O. *Osnovy pedagogichnoi tvorchosti/* [Basics of pedagogical art]: pidruchnyk. – Kyiv: Millenium, 2006. – 344 p. [in Ukrainian].

Одержано статтю: 6.02.2019

Прийнято до друку: 20.03.2019